

Correctievoorschrift HAVO

2008

tijdvak 1

filosofie

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

- 4 De examiner en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
  - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
  - 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, hoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
  - 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 48 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Mogelijkheid van een eiland

1 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- De drie criteria om vast te stellen of er sprake is van een utopie: 'geluk', 'maakbaarheid' en 'menselijke natuur' 1
- een toepassing van deze drie criteria op de inleiding bij de vraag over de roman van Houellebecq 3

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens mij is er inderdaad sprake van een utopie, want:

- De drie criteria om vast te stellen of er sprake is van een utopie zijn 'geluk', 'maakbaarheid' en 'menselijke natuur' 1
- In de roman van Houellebecq gaat het om het vergroten van het geluk: de strijd tegen ouderdom en dood 1
- Daarnaast is er ook duidelijk sprake van de maakbaarheid van een samenleving (namelijk een samenleving van gekloonde mensen) en van de maakbaarheid van de mens (de mens wordt geperfectioneerd) 1
- Door het proces van klonen wordt ingegrepen in de menselijke natuur 1

Opmerkingen

- *Bij het eerste deelantwoord alleen 1 scorepunt toekennen als alle drie de criteria juist zijn genoemd.*
- *Een antwoord in de richting van een dystopie kan ook als juist beoordeeld worden, mits voldoende beargumenteerd.*

2 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat drie overeenkomsten tussen het verhaal van Houellebecq en de beschrijving van de New Atlantis door Bacon.

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ten eerste wordt zowel bij Bacon als bij Houellebecq de toename van het menselijk geluk gezocht in wetenschappelijk onderzoek en technisch ingrijpen in de natuur 1
- Ten tweede willen zowel Bacon als Houellebecq het probleem van de ouderdom aanpakken door het leven te verlengen 1
- Ten derde wordt er in het nieuwe Atlantis en ook bij Houellebecq getracht nieuwe soorten te scheppen (bij Bacon door middel van het vermengen en het kruisen van soorten en bij Houellebecq door DNA te klonen) 1

Opmerking

Ook andere door Bacon genoemde kenmerken van het Nieuwe Atlantis kunnen worden goedgekeurd, mits zij genoemd worden in het verhaal van Houellebecq.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

3 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- Mores onderscheid tussen echte en onechte behoeften 2
- Een beargumenteerd standpunt over de vraag of dit onderscheid toegepast kan worden bij het beantwoorden van de vraag of er in de utopie van Houellebecq sprake is van geluk 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Behoeften ontstaan vanuit fysieke en geestelijke tekorten. More maakt een onderscheid tussen echte behoeftes, waarvan het vervullen de mens gelukkig maakt en de onechte behoeftes, die weliswaar ook oneindig zijn, maar waarvan de vervulling niet gelukkig maakt 1
- Onechte behoeften ontstaan vooral door een met het verstand verkeerd en te hoog waarden van zaken die niet goed zijn voor waar we van nature behagen in scheppen 1
- Het criterium voor echte behoefte is waar men van nature behagen in schept. Volgens mij schept de mens bij Houellebecq niet van nature behagen in een voortbestaan als gekloond mens en het uitschakelen van seksualiteit en voortplanting. Dat hoort juist bij de natuur van de mens en draagt wel degelijk bij tot zijn geluk. Het onderscheid tussen echte en onechte behoeften kan dus inderdaad gebruikt worden om de vraag te beantwoorden of er in de utopie van Houellebecq sprake is van geluk 1

Opmerking

Als laatste deelantwoord kan ook worden goedgekeurd: de vraag of er sprake is van geluk is niet beantwoordbaar vanuit de vervulling van natuurlijke behoeftes, omdat die natuurlijke aanleg van de mens bij Houellebecq veranderd is.

4 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- Een overeenkomst tussen de romans van Houellebecq en Huxley met betrekking tot de rol van wilden: zij zijn onttrokken aan de centrale macht 1
- Een uitleg waaruit blijkt waarom de wildheid van de mens onderdrukt moet worden ten behoeve van de maakbaarheid (van mens en samenleving) 1

Vraag	Antwoord	Scores
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De wilde mens staat voor de oorspronkelijke mens, degene die zich aan de alles bepalende centrale macht onttrekt en die ook wil leven vanuit zijn of haar eigen natuurlijk behoeftes. Deze behoeftes zijn nog niet door gentechnologie, door pillen of door manipulatie veranderd • De zogenaamde wildheid is per definitie een bedreiging voor de maakbaarheid van de samenleving, omdat de natuurlijke behoeftes van de mens leiden tot onvoorspelbaarheid van gedrag. Dit is een te groot risico voor de bestaande orde in de maatschappij, die stabiliteit verlangt 	<p>1</p> <p>1</p>
5	maximumscore 4	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg waaruit blijkt dat de biotechnologie utilistisch genoemd zou kunnen worden • de kritiek van Fukuyama op het biotechnologische denken wat betreft de menselijke natuur • in hoeverre Fukuyama zich daarbij baseert op het denken van Aristoteles 	<p>1</p> <p>1</p> <p>2</p>
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De biotechnologie is vooral gericht op ‘utilitaire’ oftewel utilistische doelen: verzachting van pijn en lijden, onderdrukking van ‘negatieve’ emoties als agressie en depressiviteit • Volgens Fukuyama is de belangrijkste bedreiging van de biotechnologie dat het mogelijkheden geeft om de menselijke natuur te veranderen • Aristoteles (en met hem Fukuyama) benadrukt echter zowel de complexiteit van de menselijke natuur als het belang van de menselijke natuur als bron van waarden. Mensen zijn van nature culturele dieren die leren van ervaringen en dat leidt tot een verscheidenheid in de menselijke natuur. Deze menselijke natuur werd en wordt ook gebruikt als grondslag voor rechten en gerechtigheid 	<p>1</p> <p>1</p> <p>2</p>
6	maximumscore 4	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg waaruit blijkt dat een toekomstverhaal tegelijkertijd zowel utopische als dystopische kenmerken kan hebben • Het noemen van utopische en dystopische kenmerken van het toekomstverhaal van Houellebecq op basis van de inleidingen bij de voorafgaande vragen • Een oordeel over het meer utopische of meer dystopische karakter 	<p>2</p> <p>2</p> <p>0</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Utopieën laten ons een toekomstige maatschappij zien, waarin mogelijkheden voor menselijk geluk zijn gerealiseerd 1
- Een toekomstverhaal kan echter dystopisch zijn, omdat de gerealiseerde utopische mogelijkheden het menselijk geluk blijken teniet te kunnen doen 1
- Zo kan het eeuwige leven een utopische kenmerk zijn, maar als dit eeuwige leven alleen maar haalbaar is door de kern van het menselijk bestaan, het verlangen, op te heffen, dan kan dat leven saai en eentonig worden 1
- Zo kan het maken van strikte afspraken over wat mag en wat niet mag ten aanzien van menselijke relaties er toe leiden dat mensen dingen worden of inwisselbare instrumenten 1
- Op basis hiervan ben ik van mening dat het toekomstverhaal van Houellebecq meer dystopisch van karakter is 0

7 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een beschrijving van het gedachte-experiment van Nozick 1
- de overeenkomst tussen dit experiment en de keuze zoals voorgelegd aan Daniël 1
- een eigen keuze van de kandidaat met een relevant doorslaggevend argument 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- In het gedachte-experiment van Nozick kan een mens kiezen voor een leven waarin dankzij de techniek in een virtuele wereld aan alle behoeftes van die persoon wordt voldaan. De vraag is of je in een schijnwereld zou willen leven waarin dat lijkt te gebeuren 1
- De overeenkomst met de keuze van Daniël 1 betreft de keuze voor een sterfelijk leven met lust en leed of een leven dat onsterfelijk is en waarin lust en leed is uitgebannen 1
- Ik zelf kies voor een leven buiten de virtuele wereld of de werelden van de Daniëllen. De doorslaggevende reden hiervoor is dat ik in ieder geval wil weten of hetgeen ik ervaar echt is. (of: Geluk en genot bestaan ten dele bij gratie van het ontbreken daarvan, zoals het in het echte leven ook is) 1

Opgave 2 Democratie en dictatuur

8 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een omschrijving van de behoeften van een mens waarin een ideale maatschappij volgens Plato moet voorzien 1
- een omschrijving van de taken welke in een ideale maatschappij worden uitgevoerd volgens Plato: voedselvoorziening, bescherming en bestuur 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Plato moet iedere maatschappij voorzien in:
  - a) basisbehoeften als voedsel, onderdak en kleding, b) bescherming en veiligheid, c) rechtvaardigheid 1
- In een ideale maatschappij moeten volgens Plato drie taken worden uitgevoerd die te maken hebben met voedselvoorziening, militaire bescherming en politiek bestuur 1

Opmerking

Per deelantwoord 0 of 1 als deelscore geven.

9 maximumscore 5

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- hoe bij Plato de driedeling van de menselijke ziel wordt weerspiegeld in de arbeidsverdeling tussen de drie groepen in de staat, met zowel een omschrijving van de driedeling van de menselijke ziel als van de arbeidsverdeling binnen de ideale staat: begeerte (of overlevingsdrang), moed (of temperament) en denken (of de ratio) 3
- uitleg van de toestand van rechtvaardigheid: zowel als toestand van de staat als als toestand van de menselijke ziel 2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- De menselijke ziel bestaat uit drie delen: begeerte (overlevingsdrang), moed (temperament) en het denken (rede, ratio). De staat bestaat uit drie groepen die corresponderen met de driedeling binnen de menselijke ziel: er is de werkende klasse van boeren en arbeiders of ambachtslieden, waarbij begeerte of overlevingsdrang overheerst, de klasse van militairen of wachters die moed of temperament als eigenschap heeft, en de klasse van regeerders of filosofen waar het redelijk denken of de ratio sterk aanwezig is 3
- Een dergelijke staat is rechtvaardig, omdat de eigenschappen van elke groep, te weten ratio, moed en begeerte (en zelfbeheersing) in harmonie en aanvulling op elkaar worden gebruikt. Rechtvaardigheid is dus een toestand van juiste ordening en samenwerking in de maatschappij. Deze juiste ordening weerspiegelt zich in een evenredige onderlinge orde van de ziele delen, wanneer de drie delen hun functie harmonisch vervullen onder leiding van het rationele deel 2

Opmerking

Voor het eerste deelantwoord kan slechts een maximumscore van 3 worden toegekend als a) de driedeling van de ziel juist is weergegeven, b) de groepen binnen de staat goed zijn benoemd, c) de combinatie van a en b juist is.

10 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat een omschrijving van twee punten van kritiek van Popper op de ideale samenleving van Plato: geen overleg of besluitvorming van boven af en geen sociale mobiliteit.

voorbeeld van een goed antwoord:

- In de ideale staat van Plato wordt alles van boven af besloten door de koning-filosoof: er is geen redelijke discussie met de onderdanen mogelijk zoals Popper die voorstaat 1
- Bij Plato is geen sprake van sociale mobiliteit: ieder mens wordt blijvend ingedeeld in een van de drie sociale klassen. Popper kan zich hier niet in vinden: mensen met ambities zitten vastgeklemd in het maatschappelijk systeem en kunnen niet hogerop komen of carrière maken 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- Een antwoord op de vraag of de mens van nature collectivistisch is of individualistisch is 0
- een argumentatie waarbij de beschrijving van de staat door zowel Plato als Popper is betrokken 2
- Een doorslaggevend argument 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens mij richt de mens zich van nature op het eigen belang 0
- Volgens Plato voert elk van de drie standen weliswaar werkzaamheden uit die voor de staat en het algemeen belang het beste bij hun past. Maar de vraag is of zij daar vrijwillig voor kiezen of daartoe verplicht worden. Ik ga ervan uit dat ze daartoe verplicht worden 1
- Popper gaat uit van de gelijkwaardigheid en redelijkheid van de mens die in onderling overleg problemen oplossen. Maar de mens is van nature uiteindelijk niet redelijk en gelijkwaardig 1
- Het voor mij doorslaggevende argument is dat de mens volgens Aristoteles weliswaar een redelijk dier is, maar toch een dier, die als individu wil overleven. Het algemeen belang of het belang van de soort komt uiteindelijk altijd op de tweede plaats 1

Opmerking

Een tegenovergestelde argumentatie kan ook worden goed gerekend, mits de beschrijvingen van de staat van zowel Plato als Popper er bij zijn betrokken en mits er een consistent doorslaggevend argument is gegeven.

12 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie waarom Marx zijn communistische toekomstvisie niet als utopisch beschouwd: historische wetten worden blootgelegd, het heden wordt daarmee verklaard en de toekomst van daaruit als noodzakelijk voorspeld 1
- een argumentatie waarom Marx niet uitgaat van scenario's, zoals Popper doet 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- Marx meent dat hij op grond van een studie van de geschiedenis de wetten van het verleden heeft blootgelegd. Hiermee denkt hij niet alleen het heden te kunnen verklaren, maar ook de lijnen naar de toekomst. Zijn toekomstvisie is dus geen droombeeld of fantasie, maar een voorspelling op basis van wetenschappelijke zekerheid 1
- Marx is geen scenarist zoals Popper. Want bij Marx is het niet mogelijk om de toekomst bij te sturen zoals bij scenaristen wel het geval is. Wat in de toekomst zal plaatsvinden ligt immers vast 2

Vraag	Antwoord	Scores
13	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • de betekenis van arbeid volgens Marx: arbeid is zelfconstituerend voor de menselijke identiteit 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • uitleg en verwerking van de betekenis van het begrip ‘vervreemding’ bij Marx: omdat de arbeider niet meer kan beschikken over de vrucht van zijn eigen arbeid, raakt hij vervreemd van zijn identiteit 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • uitleg over de manier waarop de organisatie van arbeid heeft geleid tot crises: door de uitbuiting die inherent is aan de productieverhoudingen leidt de klassenstrijd tot een revolutie 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens Marx is arbeid wezenlijk voor de ontplooiing van de menselijke identiteit. Door iets te maken, ‘word je jezelf’. De mens staat via de arbeid in een proces van stofwisseling met de uitwendige natuur 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Kernpunt van de uitbuiting is de vervreemding: omdat de arbeider niet meer kan beschikken over de vrucht van zijn arbeid vervreemdt hij van zijn wezen. De opbrengst van zijn arbeid valt immers een ander toe 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Door de moderne productieverhoudingen ontstaat uitbuiting waardoor fabrieksdirecteuren tegenover arbeiders komen te staan. Het kapitalisme zal in deze klassenstrijd uiteindelijk ten onder gaan. Het proletariaat gaat door de ellende gedwongen over tot omverwerping van de bestaande orde (revolutie) 	1
14	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een beschrijving van het optreden van O’Brien tegenover Smith: onder fysieke dwang hersenspoelen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van hoe in Oceanië het heden, verleden en de toekomst van de mens worden gemanipuleerd: voortdurende aanpassing van het verleden en het heden om perfecte voorspellingen te kunnen doen 	2
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • O’Brien maakt Smith door middel van een marteling – hij is vastgebonden en krijgt injecties – duidelijk dat er geen werkelijkheid is buiten de geest om. De werkelijkheid bestaat slechts in de geest, niet van een enkel individu, maar van de Partij, collectief en onsterfelijk 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • In het manipuleren van het geheugen (bij het martelen) gaat het om meer dan het manipuleren van het persoonlijk geheugen, namelijk ook om de kennis van het hele 'objectieve' verleden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Zo kan degene die het heden beheerst ook het verleden en de toekomst beheersen 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

15 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat het volgende element:

- een beargumenteerd standpunt over het belang van utopisch denken voor de hedendaagse maatschappij: bijvoorbeeld vanuit het perspectief van de menselijke natuur (hoop) 2
- een uitleg in hoeverre de kandidaat het eens is met Popper en met Orwell 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- Uit de geschiedenis van de utopie is gebleken dat utopieën een positieve functie kunnen hebben. De maatschappij wordt een spiegel voorgehouden en op grond van de kritiek worden maatregelen genomen om de situatie te verbeteren. Na de desastreus verlopen 14e eeuw kwam er steeds meer behoefte aan toekomstvisies waarin de mens zijn eigen lot ter hand ging nemen. Dat heeft positief effect gehad op tal van ontwikkelingen op het gebied van gezondheid/voeding, arbeid en kunst 2
- Het communisme is echter een voorbeeld van hoe een utopie kan omslaan in een dystopie, zoals Orwell in '1984' scherp heeft laten zien. Vooral door het inperken van de individuele vrijheid en de strikte controle van de partij slaan utopische gedachten om in hun tegendeel. In die zin ben ik het eens met Popper: utopieën lopen het gevaar van wat hij noemt 'historicisme': geloof in een onvermijdelijke toekomst. Ik geloof net als hij meer in bescheiden projecten of scenario's die voortdurend op grond van ervaringen kunnen worden bijgesteld 2

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste 10 kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 4 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

---

tekst 1   Bart van der Straeten, 'La possibilité d' une île', in De Gids, januari 2006